

Bényei Miklós

Könyvtárak–helyismeret–kiadványok*

Harminc év változásai

Gondolom, sokakban felvetődik a kérdés: miért éppen harminc év? Ami – mindjárt látni fogjuk – voltaképpen harminchárom, sőt, ha napjainkig számoljuk, harmincöt. Mi indokolja, hogy a helyismereti munka paradigmaváltásáról, közelebbről a könyvtárak lokális kiadványairól szólva éppen az elmúlt három–három és fél évtizedet vegyük alaposabban szemügyre? Két nyomós okunk is van erre. A választott időszaknak csaknem a derekán hazánkban a szocialista modernizációs kísérlet válsága és kudarca után rendszerváltás ment végbe, amelynek lényege egy ritkán és egy sűrűn használt kifejezéssel tömören összefoglalható: rekapitalizáció és demokratizálódás. Kissé tudományosabban: a kapitalista gazdasági viszonyok és a polgári demokrácia formáinak helyreállítása. Az átfogó gazdasági, politikai, társadalmi fordulattal lényegében egy időben a magyarországi könyvtárakat is elérte a tematikai forradalom szele, történelmileg rövid idő alatt bekövetkezett a számítógépek könyvtári térhódítása, és még ennél is gyorsabban elterjedt az internet alkalmazása, miközben jóval lassabban megindult a szemlélet módosulása – és ezúttal tényleg helyénvaló az egyébként eléggé elkoptatott közhely –, a szakmai közgondolkodás korszerűsödése, más vonatkozásban megteremtődtek az előrelépés jogi feltételei is. Mind a két folyamat – ismételjük: a gazdasági-politikai szerkezet gyökeres átalakulása és az informatika előtérbe nyomulása –, valamint a velük együtt járó kulturális és ideológiai változások számos eleme, például a nemzeti gondolat és a lokálpatriotizmus érzésének, tudatának felerősödése, magától értetődően érintette a helyismereti tevékenységet, kihatott a helyismereti szolgáltatások fejlődésére is.

Most az lenne a feladatomban, hogy a megszabott terjedelmi korlátok között, tehát röviden áttekintsem – kissé szerényebben: körbejárjam –, mi történt és hogyan a könyvtárak helyismereti kiadványainak terén, megfigyelhetők-e, kimutathatók-e jellemző tendenciák? Valamelyest szűkítve a képzeletbeli kört, konkrétan is jelöljük meg: a továbbiakban a lokális tartalmú könyvekről és füzetekről (könyvtári terminológiával: az önálló kiadványokról) lesz szó.

Mielőtt az iménti kérdésre megkísérelném megkeresni a választ, talán nem érdemtelen emlékeztetőül felidéznem, milyen szerepet töltenek be a helyismereti tevékenységben a könyvtárak kiadványai. A teljesség igénye nélkül rögzítsünk néhány

* Elhangzott 2008. július 10-én Győrött, a Helyismereti Könyvtárosok XV. Konferenciáján.

közismert tézist. A lokális dokumentumokban rejtőző információkincs feltárásának, közvetítésének és népszerűsítésének, másként fogalmazva a kulturális örökség, nevezetesen a globalizálódás korában felértékelődött lokális elemek meg- és átmentésének egyik hatékony módja a publikáció. A kiadványok összeállítása, közzététele a könyvtári szolgáltatások fontos tartozéka, hozzájárul a tájékoztató funkció kiteljesítéséhez, a tudományos funkció gyakorlásának – amely az IFLA híres, sokat idézett alapelvei szerint a helyismereti gyűjtemény kiépítése révén bármely, azaz minden közkönyvtártól elvárható – meg ez a fő területe. A helyismereti kiadványok többnyire hézagpótlóak, és mivel az információk lokális és ún. országos szintje közé nagyon sok esetben nehéz határvonalat húzni, a helyismereti kiadványok hozzájárulnak az ország, a nemzet múltjának és jelenének elmélyültebb megismeréséhez is. A színvonalas helyismereti kiadványok előnyösen hatnak vissza a szóban forgó könyvtár gyarapító és feltáró munkájára, és a könyvtárosok továbbképzésének egyik jól bevált formájaként is megemlíthetők. Személyes és intézményes tapasztalatok sokasága bizonyítja, hogy a publikációk jelentékeny mértékben elősegítik a könyvtár, a könyvtárosok tekintélyének növelését, „rangemelkedését”.

A lokális tartalmú könyvek és füzetek halmaza többféle szempontból csoportosítható; mostani mondanivalónk kifejtését leginkább az mozdítja elő, ha a feldolgozott információk jellege és a közlemények rendeltetése szerinti tagolást emeljük ki. Öt főbb kategóriát különböztethetünk meg – annak tudatában, hogy a kombinálásra, a keveredésre is számos példa akad. Az elsőbe a könyvtárak társadalmi hivatásából és a történelmi hagyományokból egyenesen következő bibliográfiák és repertóriumok, a másodikba a faktográfiai feltárást végző adattárak és szemelvénygyűjtemények sorolhatók; mindkét típus másodlagos információközlésnek minősül. A harmadikat a tudományos kutatás termékei, a tanulmányok és forráskiadások, továbbá az ismeretterjesztő és publicisztikai közlemények alkotják. A negyedikbe az alkalmi, leginkább a propaganda- vagy marketing-célú füzetek tartoznak. Végül az ötödik, alighanem a legkisebb csoport, a helyismeret és rokonfogalmai, a honismeret, a helytörténet és a táj kutatás elméletével, módszertanával foglalkozó írásokból áll össze. A továbbiakban a negyedik csoportot figyelmen kívül hagyom, az efemer publikációk ugyanis nem képezik a vizsgálódás tárgyát.

Még mindig a bevezetésnél maradva, az elméleti visszapillantás után okvetlenül szólnom kell a módszertani megfontolásaimról és gondjaimról is. Úgy vélem, jó néhány tanulsággal szolgálhatnak, egyebek között újból rávilágíthatnak a helyismereti kiadványok nyilvántartásának hosszú ideje megoldatlan kérdésére és a kötelempéldány-szolgáltatás bosszantó hiányosságaira. Mindenekelőtt az anyaggyűjtés menetét ismertetném. Arra gondoltam, hogy a jelzett harminc esztendő változásait kellően és eléggé egzaktan lehet érzékeltetni, ha az ún. rendszerváltást megelőző, illetve követő két-két évtized mindegyikéből kiragadok három-három évet, és a Magyar Nemzeti Bibliográfia – jelesen a Könyvek bibliográfiája – adatközléseire támaszkodva összeszámolom, a könyvtáraink hány helyismereti kiadvánnyal jelentkeztek, majd a tételek alapján némi elemző munkával megpróbálok bizonyos következtetésekhez eljutni. Mindig a középső időszakot választottam ki, részben megkonstruált kutatási hipotézis alapján, részben saját személyes emlékeimre támaszkodva. Abból indultam ki, hogy a hetvenes évek közepére (1974–1976) már érződött annak a központi törekvésnek a hatása, amely az akkori „B” típusú – vagyis a járási és városi – közművelődési könyvtárakban is szorgal-

mazta a helyismereti munka megszervezését. Tíz év múlva (1984–1986) a szocialista kísérlet már válságos időszakában a könyvtárak a szinten tartás nem könnyű feladatával küszködtek, ugyanakkor már kezdtek beérni az előző szakasz erőfeszítései. A következő évtized derekára (1994–1996) a gazdasági, politikai fordulat lendülete tetőződni látszott, ugyanakkor a könyvtárügy feszítő bizonytalanságai mérséklődtek, közben az informatikai fejlesztés révén és a növekvő igény következtében a helyismereti szolgáltatások esélyei bővültek. A legutóbbi három esztendő (2004–2006) eredményeiről és problémáiról akár a legfiatalabbak kollégáknak is vannak ilyen vagy olyan élményei. Ily módon, bár közelről csak tizenkét év kiadványtermését tanulmányoztam, harminc, egészen pontosan harminchárom év történései rajzolódtak ki előttem. Miután a könyvtárak kiadványprogramjaikat rendszerint nem egy-egy esztendőre tervezik, illetve a kivitelezés nemegyszer elcsúszik, ezért arra az elhatározásra jutottam, hogy a kijelölt három esztendő számait összevonom, vagyis négy kisebb időkört alakítok ki, és így érzékeltetem a három évtized változásait.

Mindegyik hazai könyvtártípus helyismereti kiadványait igyekeztem összeszámolni. Kizárólag a lokális tartalomra koncentráltam, a korábban körülhatárolt három kategórián belül (bibliográfiák, adattárak, tudományos és ismeretterjesztő közlemények). Az elméleti-módszertani publikációkra szintén odafigyeltem. Megjegyezném még, hogy nem mérlegettem, egyedül vagy társkiadóként tüntették-e fel valamelyik könyvtárat a bibliográfiai leírásban. Vagyis mindegyik művet könyvtári kiadványnak tekintettem, amelyiken szerepelt az intézmény neve, akár szólóban, akár nem. Közbevetőleg idekívánczok még egy észrevétel: ma már, a gyakori és egyre meghökkentőbb összevonások nyomán a név megállapítása sem olyan egyszerű.

Az anyaggyűjtés nem várt meglepetéssel kezdődött. Mondhatnám azt is, hogy kellemetlen, vagy ha szigorúbb jelzőt alkalmazok: kínos jelenségre derült fény. Nevezetesen arra, hogy a Magyar Nemzeti Bibliográfia tételei közül több könyvtári kiadvány is hiányzik. Nem küldték volna be? – ami első hallásra szinte elképzelhetetlen. Esetleg a szerkesztőség mellőzte ezeket? – amit a gyűjtőköri szabályzat szinte teljesen kizár. Így is, úgy is furcsa. Hogy ellenőrizzem a sejtéseimet, összevettem a széles körben ismert szakfolyóiratunk két évfolyamának recenzióit és az MNB CD-ROM adatbázisának leírásait, és bizonyítottaknak találtam a gyanút. A Könyvtáros folyóirat öt olyan könyvet ismertetett, amelyiken 1976-os impresszum szerepel és a nemzeti bibliográfiából kimaradt. (Tehát már akkor is voltak hézagok, hiszen nyilvánvaló, hogy hasonlóan járhattak más kiadók kötetei is.) Hogy a probléma tovább él, arra utal, hogy a 2006-ban megjelent könyvtári helyismereti kiadványok közül is hiányzik kettő, holott a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros írt róluk.

Másfajta hibaszázalékkal is számolni kellett. A Magyar Nemzeti Bibliográfia kézbe vett szériája az évkönyveket meglehetősen következtetlően kezeli, a Periodikumok adatbázisa viszont csak a kezdő és záró évfolyamokat jelzi, tehát az évenkénti visszakeresésre alig-alig alkalmas. Nem gyakori gond (leginkább az életrajzi anyagnál fordult elő), de azért némi bizonytalansághoz vezethet, hogy a bibliográfiai leírás alapján nem mindig állapítható meg a lokális tartalom. Tehát a számsorokban lehetnek csekély eltérések, de úgy vélem, ezek nem akadályozhatják meg a tendenciák jelzését.

I. Mindenekelőtt a könyvtári helyismereti kiadványok mennyiségének alakulását célszerű szemléltetni. Két irányból közelítettem. Egyfelől kiírtam a Magyar Nemzeti Bibliográfiában található adatokat. Másfelől nem sajnáltam az időt (nem panaszként, hanem tényként mondom: elég sok türelem kellett hozzá) és össze-számoltam, hogy egy-egy hároméves ciklusban hány lokális tartalmú kötet (vagy füzet) látott napvilágot Magyarországon. Ügyeltem a határon túli magyar településekre, kistájakra, irodalmára, valamint a regionális tagolású országos helyismereti segédletekre is. Felvettem a második és további kiadásokat is, az idegen nyelvű változatokat viszont nem. Ha találkoztam velük, az intézményi, vállalati stb. évkönyvek (köztük az ilyen címmel megjelenő iskolai értesítők) adatait is rögzítettem. Ugyanakkor kimaradtak a különlenyomatok, a folyóiratok különszámai, a sorozatok, a kiállítási katalógusok (a múzeumi és egyéb vezetők kivételével) és a térképlapok. Ezután már csak egymás mellé kellett állítani a két számsort, és megadni a százalékos arányt.

Helyismereti kiadványok mennyisége

Évkör (ciklus)	Összes helyismereti kiadvány	Könyvtári helyismereti kiadványok	Az utóbbiak az összes százalékában
1974–1976	1065	74	6,95
1984–1986	1591	97	6,09
1994–1996	2203	106	4,81
2004–2006	3054	130	4,26
Együtt	7913	407	5,14

A második oszlop világosan bizonyítja, hogy a rendszerváltás óta tetemesen megnőtt a lokális tartalmú kiadványok száma; ha a harminc évvel korábbihoz viszonyítunk, csaknem háromszorosára. Ez egy másfajta összevetésben, jelesen a könyvtárszisztematikai adatokhoz hasonlítva, azt jelenti, hogy az évente napvilágot látó kiadványok mintegy tíz-tizenkét százaléka helyismereti jellegű. Tehát újabb adalék arra nézve, hogy hazánkat is elérte a világszerte tapasztalható, a szociológiai felmérések és statisztikai kimutatások sokasága, valamint a mindennapi könyvtári gyakorlat által igazolt tendencia: a lokális információk iránti érdeklődés fellendülése. A harmadik oszlopból meg az olvasható ki, hogy könyvtáraink helyismereti kiadványainak száma szintén folyamatosan emelkedett, harminc esztendő alatt csaknem a duplájára (a nyolcvanas évtizedben és a közelmúltban még egy kis ugrás is érzékelhető). Ugyanakkor szembeötlő, hogy az összes lokális termékhez viszonyított arány fokozatosan csökkent. Bizonyára számos oka van ennek, ám most csak két tényező hatására utalnék. Az egyik a hetvenes–nyolcvanas évek kiadói struktúrája, a könyvkiadás erősen szabályozott rendje. Jó néhányan emlékezhetünk rá (vagy a szakirodalomban fellapozhatjuk az erről írt oldalakat), hogy ekkoriban a nem hivatásos kiadók, köztük a különféle művelődési intézmények, így a könyvtárak szerepvállalását a szellemi közeg áttörésként üdvözölte, és ennek az elvárásnak a korabeli alacsony papírárak mellett, a frissen telepített sokszorosító műhelyeik, házi nyomdáik bázisán a könyvtárak eleget is tudtak tenni. Miután a kötöttségek fellazultak és a kiadói viszonyok átrendeződtek, a könyvtárakra már kisebb teher hárult. Ráadásul

relatívén az anyagi erejük is megcsappant (a kiesést a pályázatok csak részben képesek pótolni). S mégis – és ez a másik kiemelendő mozzanat – a könyvtárak a gazdasági, politikai fordulatot követően is igyekeztek lépést tartani a fejlődéssel, és minél sokrétűbben kielégíteni használóik igényeit, lokálpatrióta érdeklődését. Elfogultság nélkül állíthatjuk, hogy ez bizony nem akármilyen eredmény, méltán büszkélkedhetünk vele.

II. Látszólag egyszerűnek tűnt a könyvtártípusok szerinti megoszlás kimutatása, de csak látszólag. A tárgyalt időszak elején ugyanis még léteztek a járási könyvtárak, a rendszerváltás után meg elég sok egykori község városi rangot kapott. Ezért az volt a célravezető, ha a jelenleg hatályos törvény tipológiáját veszem át, vagyis a megyei (ideértve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárt is) és a települési közkönyvtárak, továbbá az egyetemi-főiskolai, az országos szak- és a nemzeti könyvtár típusát különböztetem meg, az utóbbihoz számítva a KMK-t és utódját, a Könyvtári Intézetet.

Helyismereti kiadványok megoszlása könyvtártípusok szerint

Évkör (ciklus)	Megyei, FSZEK	Települési	Felsőoktatási	Szak	Nemzeti (KMK, KI is)
1974–1976	55	9	7	1	2
1984–1986	78	12	5	1	1
1994–1996	58	37	4	4	3
2004–2006	44	70	2	10	4
Együtt	231	128	18	16	10

Jól látható, hogy a felsőoktatási könyvtárak aktivitása valamelyest csökkent, a szakkönyvtáraké viszont nőtt. (A bibliográfiai tételek elárulják, hogy elsősorban az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum jeleskedett az utóbbi években.) A nemzeti könyvtár oszlopában a KMK, illetve a Könyvtári Intézet újabb keletű módszertani publikációi is szerepelnek. Az igazi elmozdulás a közkönyvtárak kategóriájában történt. Ha valaki kicsit is jártas a magyarországi helyismereti tevékenység történetében, teljesen érthetőnek találja a megyei könyvtárak és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár vezető pozícióját. Nálunk a közigazgatási egységekben centrálisan, a hálózati központok feladataként és felelősségével szerveződött ez a szolgáltatási ág, ebből következően a publikációs munkában is ők jártak az élen. A kilencvenes évek elejétől azonban, amikor a sokáig szilárdnak hitt hálózati struktúra felbomlott, és a területi ellátás más elgondolások, más paraméterek szerint alakult, valamelyest a kiadványprogramjuk is beszűkült. A mostani évtized közepén a mutatószámok már a harminc esztendővel korábbi szintet sem érték el. Közben a települési könyvtárak erőteljesen nyomultak előre, egyik-másik látványos eredményeket produkált. A hetvenes évtizedben a járási, városi és nagyközségi intézmények még alig-alig adtak ki valamit, a következő periódusban viszont már érződött a központi és megyei ösztönzés kedvező befolyása. A rendszerváltás utáni adatok pedig magukért beszélnek. Egy évtized alatt megháromszorozódott, majd csaknem megduplázódott a könyvek száma, és ami leginkább meggyőző, kiadványaik mennyisége 2004–

2006-ban jócskán, csaknem hatvan százalékkal felülmúlta a megyei könyvtárakét. A jelenség bizonyára megérdemelné a mélyebb elemzést, ezúttal csupán néhány körülmény felvillantására vállalkoznék. Vitathatatlanul előnyösen befolyásolta a fejleményeket az önkormányzati rendszer helyreállítása, a települések nagyobb önállósága. A nemzeti bibliográfia rekordjainak tanúsága szerint nemigen tagadható egynémely igazgató átlagon felüli ambíciója; ők különböző forrásokból a szükséges pénzüsségeket is elő tudták teremteni. Mindezeknél fontosabbnak vélem azt az érzelmi-tudati indítékot, amelyre Kertész Gyula már az első, váci helyismereti konferencián felhívta a figyelmünket. Az emberek túlnyomó többsége érzelmileg könnyebben azonosul lakóhelye, tehát egy város vagy egy község közösségével, múltjával és jelenével, lokálpatrióta tudata, identitástudata sokkal inkább köti ehhez a helyhez, mint a számára kissé elmosódott megyehatárokhoz. Mindazonáltal ez nem menti fel – nyilván ők sem gondolnak ilyesmire – a megyei könyvtárakat azon kötelezettségük alól, hogy nagyszerű helyismereti gyűjteményeik és mintegy félv-százados tapasztalataik birtokában továbbra is markáns szerepet vállaljanak a lokális publikációk összeállításában és közzétételében.

III. Érdemes kissé hosszasan elidőzni a következő táblázatnál, amelyből az derül ki, hogy a hazai könyvtárak lokális kiadványai miként csoportosíthatók az eszmeifuttatás elején vázolt szempontok, tehát a rendeltetés szerint. Rögtön előrebocsátom, hogy az országos helyismereti konferenciákról közreadott füzeteket és a Helyismereti Könyvtárosok Szervezetétől írt történeti összefoglalást az elméleti munkák között tüntettem fel.

Helyismereti kiadványok megoszlása rendeltetés szerint

Évkör (ciklus)	Bibliográfiák	Adattárak	Tudományos és ismeretterjesztő közlemények	Elméleti-módszertani munkák
1974–1976	33	9	31	1
1984–1986	34	12	51	–
1994–1996	26	8	70	2
2004–2006	12	15	99	4
Együtt	105	44	251	7

Örvendetes, hogy az utóbbi negyedszázadban a többnyire elsődleges információközlésnek tekinthető kiadványok kerültek az első helyre, mégpedig egyre növekvő arányban, az utolsó ciklusban már a háromnegyedes részesedést is meghaladták. Bár a bibliográfiai adatokból nem lehet megállapítani, mennyi ezek közül a tudományos teljesítmény (tanulmány vagy forráspublikáció), és mennyi az ismeretterjesztés szándékával közzétett kötet, netán a szépirodalmi szövegközlés, benyomásaim szerint az egyidejű forrásokra alapozott, komoly kutatói munkát tükröző könyvek voltak és vannak túlnyomó többségben. A faktográfiai feltárás eszközei között korábban a kronológiák, újabban a biográfiai indexek, életrajzi lexikonok dominálnak. Valószínűleg azért, mert a használói érdeklődés mind jelentékenyebb hányada személyekre irányul; ezt támasztja alá az életrajzi bib-

liográfiák, tudományos biográfiák magas, növekvő száma is. Érdemes elgondolkodni azon, hogy miért szorulnak háttérbe a bibliográfiák. Kézenfekvő feltételezés, hogy könyvtáraink inkább a számítógépes adatbázisokat részesítik előnyben. S talán az sem elhanyagolható momentum, hogy a hagyományos – mondjuk inkább úgy: klasszikus – nyomtatott bibliográfia mesterei meghaltak vagy kiöregedően vannak.

IV. Szükséges egy röpke pillantást vetni helyismereti kiadványaink tematikai tagolódására is. Természetesen bármiféle osztályozás vitatható – így az enyém is –, mégsem kerülhető el, hogy legalább az érdeklődés főbb irányait megjelöljük.

Helyismereti kiadványok tematikai megoszlása

Évkör (ciklus)	Általános	Helytörténet	Életrajz	Könyvtártörténet	Irodalom	Természeti viszonyok	Közélet, politika	Oktatás	Egyéb
1974–1976	14	20	7	11	9	2	1	2	8
1984–1986	12	26	6	12	22	4	1	5	9
1994–1996	10	39	13	9	25	1	1	1	7
2004–2006	13	47	10	29	23	2	1	–	5
Együtt	49	132	36	61	79	9	4	8	29

Aligha okoz meglepetést, hogy minden ciklusban a helytörténeti kiadványok alkotják a legnagyobb csoportot, lényegében változatlan arányban. S ha hozzáteszünk, hogy ez a kör még tovább bővíthető a könyvtártörténeti dolgozatokkal, valamint az életrajzok és az irodalomtudományi munkák jó néhány darabjával, még nyilvánvalóbb, hogy a hazai könyvtárak következetesen igazodnak a használói igényekhez. Visszautalnék a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete által 2000-ben és 2007-ben lebonyolított reprezentatív felmérésekre; Gáncsné Nagy Erzsébet összesítéséből ugyanis világosan kitetszik, hogy a közkönyvtárak látogatói döntő mértékben történeti információkat keresnek. Nem szorul különösebb magyarázatra az irodalmi tematika előkelő helyezése, hiszen az olvasók és a könyvtárosok érdeklődését egyaránt tükrözi. Tudatosan emeltem ki a természeti viszonyok, az oktatás és a közélet-politika témakörét, mert a beszédes mennyiségi adatokkal szerettem volna szemléltetni, mennyire esetleges vagy inkább véletlenszerű a publikálás. Csakis örülni lehet annak, hogy a könyvtártörténet az átmeneti visszaesés utána ismét az őt megillető helyre került. Annak ellenére, hogy a népkönyvtári mozgalom és a megyei könyvtárak alapításának ötvenedik évfordulója kívül esett a vizsgálódás időszávjain, az utolsó sor számadata igen biztatónak látszik. Már lehet remélni, hogy az új évezred elején meghallgatásra találunk Gerő Gyula dorgáló szavai, és követőkre találunk a jó példák. Egyre több könyvtár, könyvtáros látja úgy, hogy szakmánk, intézményeink múltjának, elődeink munkásságának feltárása nélkül aligha érthető meg a jelen, és szakmánk történetének feldolgozása mégis csak elsősorban a mi feladatunk, kötelességünk. A városi könyvtárak egyébként e téren is elismerésre méltó aktivitást fejtenek ki.

Ezzel végére is értem volna a számszerű bemutatásnak és az erősen vázlatos elemzésnek. Szándékosan nem tértem ki két rendkívül fontos szempontra, mégpedig a kiadványok színvonalára és metodikai eredményeire vagy éppen buktatóira. Nem, mert az ilyen tárgyú analízis pusztán a bibliográfiai leírások alapján nem végezhető el, vagyis mindegyik kötetet, füzetet kézbe kellene venni, behatóan átnézni vagy átolvasni (attól függően, mi a funkciója). Erre a felkérés óta eltelt felkészülési időben nem vállalkozhattam. Ezenfelül egy-egy kötet értékelése is szétfeszíthetné a rendelkezésre álló időkeretet. Mégis felvetem a problémát, annak reményében, hogy a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete előbb vagy utóbb, esetleg már a közeljövőben feleleveníti korábbi kezdeményezéseit (az első, váci tanácskozás témáját a bibliográfiákról, vagy a kaposvári összejövétel vitáját a könyvtártörténet-írásról), és szeretné ejti, hogy avatott szakértők közreműködésével nyilvános fórumot szervezzen egyik vagy másik kiadványtípusról, tematikai csoportról: például az utóbbi időben igencsak népszerűvé vált biográfiai adattárakról, netán a kissé háttérbe szorult forráspublikációkról, vagy a művelődéstörténeti dolgozatokról, illetve a rögtön említendő elektronikus publikációkról.

S még egy lehetőség jutott eszembe a mostani téma anyaggyűjtése közben, de sem időm, sem energiám nem maradt a kivitelezésére. Megint csak abban bízhatunk, hogy akad majd jelentkező, aki elvégzi ezt a feladatot, jelesen hazánk és a környező országok, esetleg valamelyik nyugat-európai ország, elsősorban a mi szervezetünkkel szoros kapcsolatban álló Nagy-Britannia helyismereti kiadványtermésének összehasonlítását.

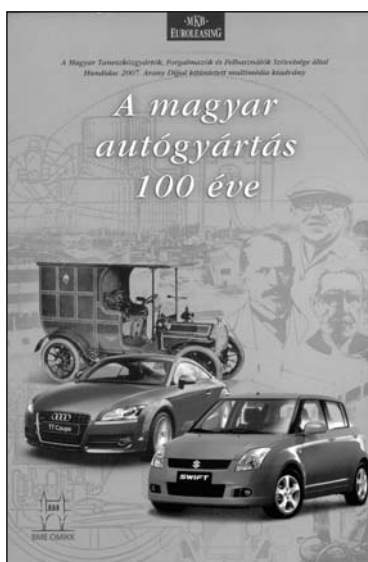
Visszatérve a mostani bűvárkodás eredményeire, néhány záró – de semmi esetre sem végső! – következtetés megfogalmazható. Talán nem túl merész kijelentés, hiszen a táblázatok tényei jól érzékelhetően azt igazolják, hogy a helyismereti szolgáltatás egyik fontos ágában, a kiadványok közzétételében eddig még csak részben következett be a feltételezett paradigmaváltás. Meditálhatunk rajta, hogy ez jó vagy rossz. Mindenesetre egyelőre tartózkodnék az állásfoglalástól, nem érzem még érettnek az időt bármilyen tartalmú minősítésre. Egyelőre azt látjuk, hogy a könyvtárak kiadványprogramjának szerkezete alig módosult, csupán két tendenciózusnak tűnő fejlemény van, amelyet indokolt ismételni: az egyik a települési, vagyis a városi könyvtárak örvendetes mozgolódása, tettereje, a másik a bibliográfiák számának csökkenése.

Noha az elektronikus kiadványok vizsgálata nem volt céltom, mind a hozzáférhető adatok, mind a tapasztalati tények arra utalnak, hogy a könyvtárak egyelőre a nyomtatott publikációkat részesítik előnyben. Mivel a használók jelentékeny hányada még idegenkedik a korongoktól és az on-line elérésű helyismereti közleményektől, a könyvtárosok sem igen törekszenek elektronikus dokumentumok összeállítására. Világosan mutatja ezt a Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek adatbázisa. Bár nyilvánvaló, hogy ebből a szempontból különösen hiányos, mégis feltűnő, hogy az utolsó három esztendőben mindössze hat olyan CD-ROM-ot vagy DVD-t regisztrált (ebből ötöt 2005-ben, egyet 2006-ban), amely könyvtári kiadvány volt. Korainak tartanám a jelenség megítélését, a könyvtárvezetők és a könyvtárosok, és főképp a használók elhamarkodott elmarasztalását. A nemzetközi folyamatok – ha úgy tetszik: trendek – azonban arra intenek mindannyiunkat, hogy az internet kivételes, soha nem látott lehetőséget, és ha meglesznek a kellő anyagiak, óriási jövőt kínál a helyismereti publikálás számára. Összehasonlíthatatlanul szélesebb körbe

juttathatók el az információk, bármikor hozzáférhető a tudományos kutatók, a pedagógusok, az újságírók, a gyakorlati szféra részvevői, a közélet szereplői stb., leg-
többet a spontán érdeklődők előtt. Számos alkalommal leírtam, elmondtam már,
mert szilárd meggyőződésem: az internet valós esélyt teremt arra, hogy a helyismer-
eti információk, a helyismereti szolgáltatások végképp kitörjenek a lokális elszige-
teltség állapotából, az egyetemes információáramlás szerves részévé váljanak. Raj-
tunk is, sőt elsősorban rajtunk múlik, hogy így legyen.

Újdonság!

Megjelent A magyar autógyártás 100 éve című DVD-ROM!

A BME OMIKK gondozásában megjelent multimédia-enciklopédia neves szakírók – többek között *Bálint Sándor, Barkóczi Jolán, Bödök Zsigmond, Esztervári Ervin, Haris Lajos, Horváth Árpád, Jancsó Erzsébet, Krepsz Zoltán, Lévai Zoltán, Maertens György, Pentelényi János, Varga Károly, Velich István, Zsuppán István* és mások – munkái alapján foglalja össze a magyar autógyártás évszázados történetét, mutatja be úttörőit és hírnevessé vált alakjait, nevezetes műhelyeit és gyárait, alig ismert és híres gyártmányait, a hazai autóipar jellemzőit és intézményeit, az autógyártással kapcsolatos múzeumi gyűjtemények anyagát, az autógyártás emlékeit őrző eszmei és tárgyi dokumentumokat, valamint XXI. századi eredményeit és perspektíváit.

Megrendelhető:
a TMT Szerkesztőségénél (telefon, fax: 463-2446)
és a tmt@omikk.bme.hu vagy
acsubak@omikk.bme.hu
e-mail címen.

Ára: 3600,- Ft áfával+postaköltség

